

MIJN NATUUR

*Welke
boom wint
de titel?*

Ondanks broedsucces
is paapje toch bedreigd

‘KlimaatSlim’ beheer
moet bossen redden

Biodiversiteit zoet
water onder druk

Het oog van de fotograaf

Hester Heleen
Sniijders staat normaal
gesproken voor Mijn
Natuurmoment aan
de andere kant van
de camera. Sinds kort
werkt zij ook een
dag per week op het
kantoor van SBNL
Natuurfonds. Hester is
gefotografeerd op het
landgoed Amelisweerd
bij Utrecht.

‘Amelisweerd ken
ik nog van vroeger.
Ik groeide op in
Driebergen en had een
vriendje in Bunnik.
Samen fietsten we
via Amelisweerd naar
Utrecht. Een aantal
jaren geleden ontdekte
ik het landgoed
opnieuw, toen mijn
zoon ging hockeyen bij
Kampong. Ik zette hem
af voor een training
en ging daarna lekker
wandelen met de
honden, soms al heel
vroeg. Dan zag ik de
zon opgaan over het
water van de Kromme
Rijn. Amelisweerd
is niet alleen mooi,
maar ook heel gezellig.
De hardlopers, de
zwemmers in de zomer,
alle horeca.’

‘Als ik door de natuur
wandel, let ik niet
specifiek op bepaalde
dieren of planten. Ik
kijk met het oog van
een fotograaf. Ik kijk
dus naar het totale
plaatje, de bomen, het
water, de lichtval. De
natuur brengt mij altijd
de rust die ik nodig
heb.’

FOTO: SIMONE LUIJCKX

Mijn Natuur is een uitgave
Van SBNL Natuurfonds.
Maarsbergseweg 53a
3956 kv Leersum
Telefoon (0318) 578357
E-mail sbnl@sbnlnatuurfonds.nl
www.sbnlnatuurfonds.nl
IBAN NL97 RABO 0158 7442 41

Redactie

Marlies Kolthof (eindredacteur),
Simone Luijckx, Hans Siemes, Kees
de Kroon en Oswin Schneeweisz.
M.m.v. Manja te Velde

Foto's

Fotoarchief SBNL Natuurfonds,
Hans Menop, Hester Heleen, Erin
Koopmans, Kees de Kroon, Marlies
Kolthof, Simone Luijckx, Cees
Uri, Jan van der Greef, Aad van
Dommelen, Rob Visser Photography,
Herman van Oosten, Marijn Prins,
Cees vd Wal, Jasper Meerkerk,
Bianca Commissaris, Peter van der
Veen, Stichting Behoud Twents
Landschap, Wikimedia commons,
Raymond Kollman, Mel Geerse,
Ingram Image LTD
Illustratie: Kees de Vos

Vormgeving

Aad van Dommelen (Witvorm)

Druk

Zalsman Zwolle bv

Advertentie-exploitatie

SBNL Natuurfonds

Abonnementen

Losse abonnementsprijs voor
niet-donateurs 2023: € 18,50 per jaar
Leden van een ANV, de Jagers-
vereniging of de NOJG 2023:
€ 15,50 per jaar
Abonnementen worden automatisch
verlengd. SBNL Natuurfonds
hanteert één maand opzegtermijn
voorafgaand aan het verstrijken
van het abonnement

ISSN 2588-8692

Jaargang 7, herfst 2023

Overnemen van artikelen is
toegestaan met vermelding van
bron, auteur en toezending van
een bewijsexemplaar aan het
bureau van SBNL Natuurfonds

In dit nummer

12

Wilgen en fruitbomen in de Alblasserwaard

In de gemeente Molenlanden, waar ooit duizenden knotwilgen en fruitbomen het landschap sierden, wordt via agroforestry geprobeerd iets van die oude nostalgie terug te brengen. Maar dat gaat niet zonder slag of stoot: 'We willen het zo zorgvuldig mogelijk uitrollen.' Natuur om de Hoek helpt een handje.

26

Nora Croin Michielsensfonds: Het paapje

Door de intensivering van de landbouw verdween het paapje uit grote delen van Nederland. In beschermde gebieden dreigt deze zangvogel alsnog uit te sterven, niet duidelijk is waardoor. De benodigde kennis over gedrag en broedsucces was tot voor kort zo goed als afwezig. Onderzoeker Herman van Oosten geeft duidelijkheid.

15

Herstel biodiversiteit zoet water stagneert

Nieuwe maatregelen op grote schaal zijn nodig om de biodiversiteit in zoet water verder te helpen. We moeten kijken naar het hele stroomgebied in plaats van lokale projecten op kleine schaal. Dat stellen onderzoekers uit 22 Europese landen in Nature. Het waterleven in onze rivierstromen staat onder grote druk.

Stichting wil Twents coulissen-landschap redden

Een noodkreet uit Twente. Het fraaie coulissen-landschap is in het gedrang. 'We moeten in actie komen', stelt de Stichting Behoud Twents Landschap. Herstel van houtwallen, bomenrijen en bosjes moet de biodiversiteit een boost geven. Het Van Hemertfonds helpt met geld voor 10.000 inheemse bomen en struiken.

15

22

Zijn onze bossen klaar voor de toekomst?

Klimaatsslim bosbeheer staat nog in de kinderschoenen. Onderzoek is in volle gang naar boomsoorten die bestand zijn tegen de grillen van klimaatverandering. 'Met passend plantmateriaal is er veel te winnen. Zorg voor meer diversiteit in het bos', adviseert Joukje Buiteveld, onderzoeker aan de WUR.

SBNL Natuurfonds houdt voor het zesde jaar op rij de verkiezing van De Boom van het Jaar. De foto's zijn dit jaar opnieuw gemaakt door Rob Visser Photography. Op de voorpagina de Limburgse genomineerde: de Huuskesboom in Libeek. Vanaf pagina 36.

2 Mijn Natuurmoment Het oog van de fotograaf

4 Colofon

7 Voorwoord Handen uit de mouwen

8 Nieuws en beleid SBNL Natuurfonds gaat verhuizen!

12 Natuur om de Hoek Wilgen en fruitbomen in Alblasserwaard

15 Zoetwaterleven onder grote druk Maatregelen nodig Aop grote schaal

18 Van Hemert tot Dingshof- Coldeweyj Fonds Herstel Twents coulissenlandschap

20 Moment van Menop Herfstlandschap

22 Klimaatsslim bosbeheer redt bos 'Zorg voor meer diversiteit'

25 Spreekwoord uit het dierenrijk Vliegensvlug

26 Nora Croin Michielsens Fonds Broedsucces paapje opvallend hoog

29 Kunst op je pad Phanta Rhei

30 De Uitkijkpost: Dwingelderveld Schapen en runderen spotten

32 Kroniek van het Dierenbos Een en al oor

34 Nieuwe rubriek: Natuurstemmen De mens als deel van de natuur

36 Verkiezing De Boom van het Jaar 2023 Over moord, genezing en herdenking

Natuur om de hoek is ook van jou!

SBNL Natuurfonds
Natuur
de Hoek **B**

Het Nederlandse landschap is van ons allemaal. In onze vrije uurtjes fietsen, wandelen en kanoën we gewoon er doorheen, zonder een kaartje te hoeven kopen.

Om te kunnen blijven genieten van al die variatie én de biodiversiteit een boost te geven, start SBNL Natuurfonds de campagne Natuur om de Hoek. Zo kan iedereen zijn steentje bijdragen om Nederland een stukje mooier te maken! Zie ook pagina 12-15.

Steun de campagne en ga naar:
www.sbnlnatuurfonds.nl/eenmalige-gift
voor een eenmalige gift of scan de QR-code:

Stem op de boom van het jaar

Breng uw stem uit voor 16 oktober via www.deboomvanhetjaar.nl

Boom
van het jaar
verkiezing

SBNL Natuurfonds

VOORWOORD

Handen uit de mouwen

Op 7 juli viel het kabinet, eind november gaan we weer naar de stembus. Het politieke landschap wordt opnieuw ingekleurd, met NSC van Pieter Omtzigt, de BBB van Caroline van der Plas en de linkse combinatie PvdA/GroenLinks van Frans Timmermans. Die eerste twee partijen tonen zich in elk geval betrokken bij het platteland. Dus ik kijk reikhalzend uit naar hun standpunten op het gebied van de inrichting van het buitengebied en de oplossingen voor alle crises. Voor zover ze het al als een crisis beschouwen...

Dat klimaat en weer in verandering zijn, is wel duidelijk. Vooralsnog lijkt het natuurgeweld ons landje gelukkig voorlopig over te slaan. Maar in Zuid-Europa volgden hagelstenen zo groot als tennisballen, grote bosbranden en stortregens elkaar in rap tempo op. Er lijkt bijna geen maat meer aan de extremen. De zomer van 2023 is wereldwijd de warmste ooit gemeten en het zeewater lijkt steeds meer op het water in je ligbad. Ik merk dat ik er een beetje murw van wordt, van al die berichtgeving.

Wat mij dan helpt is gewoon de handen uit de mouwen steken! Door als SBNL Natuurfonds een financieel steentje bij te dragen aan al die mooie projecten van particuliere landeigenaren en boeren. Bijvoorbeeld in samenwerking met Stichting Behoud Twents Landschap. Je leest op pagina 18 hoe we samen zorgen voor het Twentse coulissenlandschap. Onze bijdrage aan wetenschappelijke projecten levert voor landschaps- en natuurbeheerders uiteindelijk weer een schat aan kennis op. Wie weet hoe het onderzoek naar het broedsucces van het paapje (vanaf pagina 26) straks zal helpen bij de inrichting van ons landschap, om ook deze vogel weer een steuntje in de rug te geven.

Op dit moment zijn onze fondsen weer opengesteld voor nieuwe projectaanvragen in Gelderland en Overijssel. En met de campagne Natuur om de Hoek rollen we onze activiteiten uit over de rest van Nederland. Straks kan iedereen met ons meedoen! Je leest op pagina 12 hoe boer Jasper in de Alblasserwaard bezig is met verduurzaming. Hij verdient toch ook onze steun?

In 2024 organiseren we een aantal excursies naar projecten die we eerder een handje hebben helpen. Zo ziet u met eigen ogen wat uw bijdrage betekent.

Veel leesplezier en succes met het bepalen van uw stem!

Manja te Velde
Directeur SBNL Natuurfonds

SBNL Natuurfonds verhuist naar UNESCO Werelderfgoed

In de afgelopen jaren vond SBNL Natuurfonds haar thuis in de Leersumse bossen. Maar nu is het tijd voor verandering. Het uitzicht verandert van bomen naar water.

Per 1 november verhuizen wij naar Fort Honswijk, de Wachter aan de Lek. Dit fort, dat gebouwd werd tussen 1841 en 1848, maakt deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het is gelegen op het Eiland van Schalkwijk en staat op de UNESCO Werelderfgoedlijst.

In 2024 leiden we u graag een keer rond in de groene omgeving van onze nieuwe werkplek. We hebben het voornemen volgend jaar een veldexcursie te verzorgen door dit prachtige, historische gebied. Ons nieuwe adres is Fort Honswijk, Lekdijk 58, 3998 NU Schalkwijk (gemeente Houten).

FOTO: RAYMOND KOLLMAN

GIFTEN

In het tweede kwartaal van 2023 kreeg SBNL Natuurfonds van diverse donateurs een extra gift boven op de reguliere donateursbijdrage. Verder mochten we van een anonieme stichting een gift ontvangen van 5.000 euro. Voor Fonds De Eik kwamen twee giften binnen van samen 5.150 euro.

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal kunt aftrekken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag te schenken. U trekt uw gift vervolgens af van de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, neem dan contact met ons op. Wij regelen dit voor u. SBNL Natuurfonds is erkend als ANBI en draagt over de ontvangen giften geen belasting af.

Opnieuw geld voor landschapsherstel

SBNL Natuurfonds trekt komend jaar voor de 10e keer geld uit voor financiële steun aan particuliere projecten die de aanleg van natuur en het herstel van het landschap in Gelderland en Overijssel ten goede komen. Zij doet dit onder meer vanuit het Van Hemertfonds en het Fonds West-Gelderland.

Bent u van plan in 2024 te starten met een mooi project op het gebied van biodiversiteit, landschapsherstel of natuurbeheer? Bent u op zoek naar een financieel steuntje in de rug? SBNL Natuurfonds geeft volgend jaar opnieuw financiële ondersteuning van particuliere initiatieven die landschap en

natuur in Gelderland en Overijssel ten goede komen. Wij helpen particuliere eigenaren van landgoederen en natuurterreinen, Agrarische Natuurverenigingen en andere organisaties op het gebied van natuur- en landschapsbeheer om hun ambities in het veld waar te maken.

Inschrijving is mogelijk tot 10 oktober. Meer informatie, waaronder de projectcriteria en het aanvraagformulier zijn te vinden op:
www.sbnlnatuurfonds.nl/van-hemert-tot-dingshof-coldewey-fonds
www.sbnlnatuurfonds.nl/fonds-west-gelderland2

Tuinderij het Struykgewas te Scherpenzeel ontving € 1650 uit Fonds West Gelderland waar als onderdeel van het herstel van historische elementen in de Overtuin de meidoornhaag en hoogstam appelbomen worden terug gebracht.

Financiële ondersteuning voor wetenschappelijk onderzoek

SBNL Natuurfonds beheert sinds 2016 het Nora Croin Michielsensfonds. Bij het overlijden van dr. Nora Croin Michielsens is SBNL benoemd tot enig erfgenaam. SBNL Natuurfonds heeft daarom voor deze nalatenschap een fonds op naam opgericht. Het rendement uit het fonds is bestemd voor wetenschappelijk onderzoek in en beheer

van natuurterreinen. Een Commissie Wetenschappelijk Onderzoek beoordeelt de aanvragen.

Ook komend jaar stelt SBNL Natuurfonds geld beschikbaar vanuit het Nora Croin Michielsensfonds voor wetenschappelijk onderzoek. Dus welk wetenschappelijk onderzoeksproject op het gebied van

natuurbeheer start in 2024 en heeft nog (deel)financiering nodig? Aanvragen kunnen nu worden ingediend tot 10 oktober.

Meer informatie, projectcriteria en aanvraagformulieren vindt u terug op:
www.sbnlnatuurfonds.nl/nora-croin-michielsen-fonds

In memoriam Theo Meijer

(8 april 1947 – 13 augustus 2023)

Op 13 augustus overleed Theo Meijer, oud-bestuurslid van SBNL. Na zijn studie was Meijer onder andere inspecteur bij het toenmalige ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM). Later ging hij de landelijke politiek in als Tweede Kamerlid en woordvoerder landbouw voor het CDA. Hij kreeg bekendheid door zijn voorzitterschap van de parlementaire enquêtecommissie Bijlmerramp. Na zijn periode in de Tweede Kamer werd Meijer voorzitter van de Productschappen Akkerbouw, Diervoeder en Wijn. De link met de politiek bleef altijd.

In 2008 trad hij toe tot het bestuur van SBNL. Met zijn komst had SBNL er een ervaren en betrokken bestuurder bij. De huidige voorzitter van SBNL Natuurfonds Frederik Nijjes zegt hierover: 'Theo heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de heroriëntatie van SBNL, wat uiteindelijk heeft geleid heeft tot de doorstart naar SBNL Natuurfonds en de focus op de financiële ondersteuning van particuliere initiatieven voor het beheer en onderhoud van het buitengebied.'

Het bestuur van SBNL Natuurfonds denkt met waardering terug aan de inzet van Theo Meijer. Wij wensen zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen sterkte toe.

© Bianca Commissaris

© Peter van der Veen

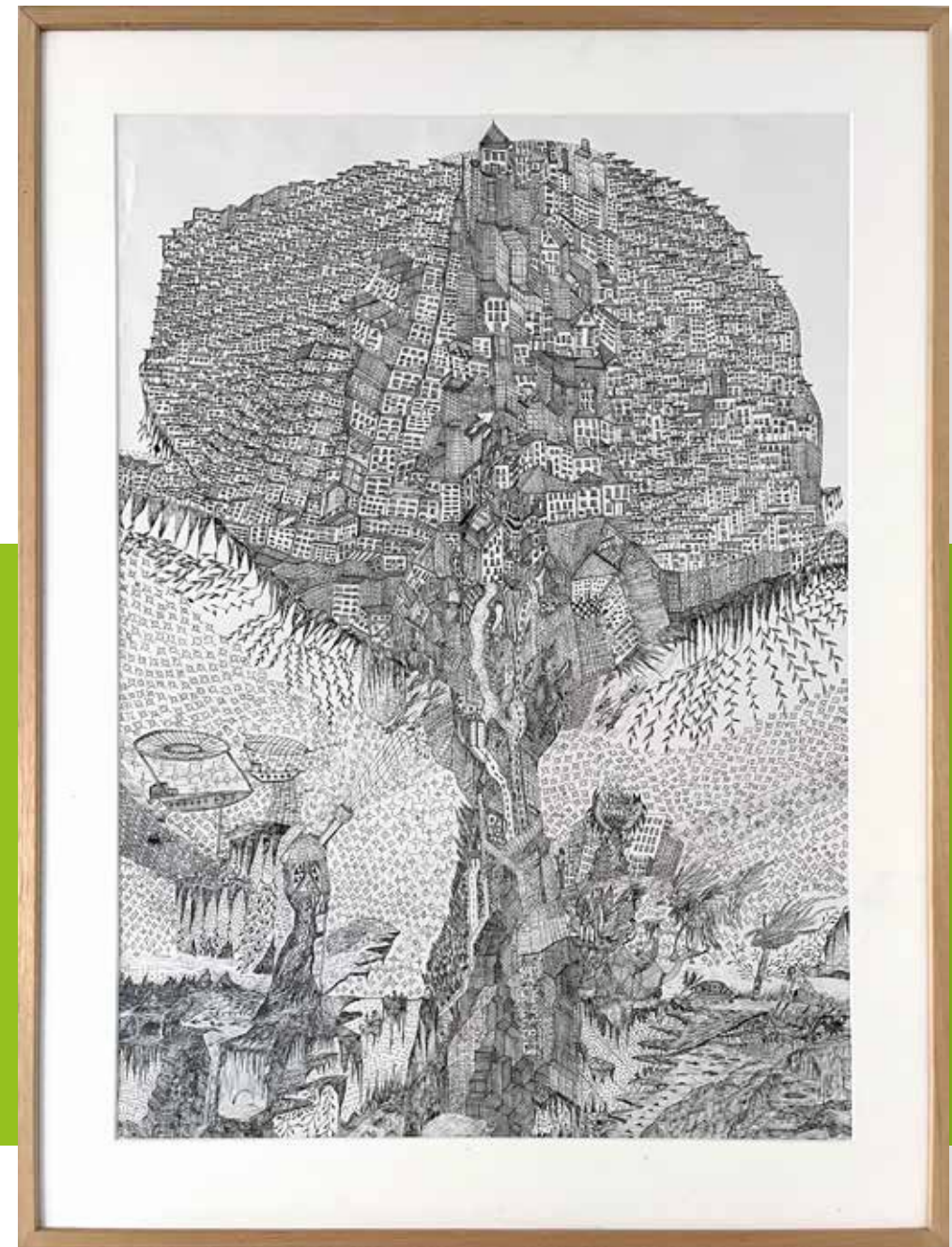
© Bianca Commissaris

© Peter van der Veen

Rectificatie fotorechten

In het zomernummer is helaas een storende fout geslopen. Bij het artikel op pagina 36 ('Hoe krijgen we das en bever op het juiste spoor?') staat ten onrechte vermeld dat de foto's zijn gemaakt door Hans Menop. De foto's van de bevers zijn echter van de hand van Bianca Commissaris. De foto's van de dassen zijn afkomstig van Peter van der Veen.

Bijzondere aanmelding voor De Boom van het Jaar

Ieder jaar in het voorjaar vraagt SBNL Natuurfonds aan Nederlanders of zij ons een boom met een bijzonder verhaal willen toesturen die zij zouden willen nomineren voor de titel De Boom van het Jaar. De jury kiest dan elke zomer uit al deze inzendingen per provincie een boom. De nationale stemronde voor deze twaalf kandidaten is inmiddels begonnen. Meer hierover vanaf pagina 36.

Uiteraard zijn niet alle aanmeldingen even bruikbaar. Maar één

aanmelding trok dit jaar toch op een bijzondere manier de aandacht. Hij leek ons een vermelding waard in Mijn Natuur. Mel Geerse uit Middelburg stuurde ons bovenstaande tekening toe, met de boodschap:

'Mijn broer met autisme heeft deze boom getekend. Hij heeft er een half jaar over gedaan en alles met de hand gemaakt, speciaal voor mij. Het is dan wel geen boom die je buiten ziet groeien. Maar hij kan wel groeien in je hart en ziel.'

GEDULD EN GOED VERDIENMODEL MOET BOEREN OVER DREMPEL HELPEN

Wilgen en fruitbomen terug in landschap Alblasserwaard

De landbouw is volop in beweging. Overal in ons land komen projecten van de grond die de biodiversiteit in het landelijk gebied ten goede komen. Zo ook in de Alblasserwaard. In de gemeente Molenlanden, waar ooit duizenden knotwilgen en fruitbomen het landschap sierden, wordt via agroforestry geprobeerd iets van die oude nostalgie terug te brengen. Maar dat gaat niet zonder slag of stoot: ‘Wat we proberen is hier in het veenweidegebied vooral erg nieuw. We willen het daarom zo zorgvuldig mogelijk uitrollen.’ Natuur om de Hoek helpt een handje.

Richard Slagboom is coördinator op het thema biodiversiteit voor de zogeheten Gebiedsdeal in deze regio. De overeenkomst omvat het hele gebied van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

Een van de projecten binnen de Gebiedsdeal draait om agroforestry, waardoor meer bomen en bosjes in het landschap van de gemeente Molenlanden moeten verschijnen. ‘We denken aan knotwilgen in rijtjes of vriendjes of aan

fruitbomen bij een boerderij’, vertelt Slagboom. ‘Het moet passen binnen de bedrijfsvoering van het boerenbedrijf. Sommige mensen denken dat we hele bossen willen aanplanten. Dat is zeker niet de bedoeling.’

Jasper Meerkerk (met hoed) en Richard Slagboom

Leiders en volgers

Niet alle agrariërs in het veenweidegebied reageren enthousiast op het idee. Immers, al tientallen jaren is de landbouw gericht op maximale productie. Ook vanuit overheden en banken werd deze werkwijze gestimuleerd. Binnen de huidige transitie zijn er, zoals bij elke overgang, agrariërs die voorop lopen en agrariërs die liever nog even de kat uit de boom kijken.

Groene zee

Slagboom: ‘Ik hoor vaak van de critici dat het landschap hier open hoort te zijn. Dat is het beeld dat in de loop der generaties is ontstaan. Maar vroeger had je veel meer opgaande beplanting. Als je vanaf de kerktoeren over de dijk en de dorpen uitkeek, was het één groene zee. Bovendien boden de bomen schuil- en broedmogelijkheden, ze hielpen de biodiversiteit. Dus zowel vanuit cultuurhistorisch perspectief als vanuit effecten voor de natuur vind ik het belangrijk dat het groen terugkeert in het landschap.’

Voorbeeldbedrijf

Agrariër Jasper Meerkerk had tot een jaar of zeven geleden een gangbaar melkveebedrijf, als zevende generatie boer binnen zijn familie. Maar inmiddels is zijn bedrijf omgevormd tot wat een voorbeeld voor velen zou kunnen worden. Het begon met een project rond de argusvlinder, daarna volgden wat fruitbomen en een vermindering van het aantal melkkoeien. Alle kalfjes blijven op het bedrijf en eten

‘Nederland moet een gidsland blijven, maar wel anders dan tien jaar geleden.’

het gras dat van de weidevogelvelden komt. Inmiddels is het agrarische bedrijf Eben-Haëzer in transitie naar een volledig biologische zorgboerderij.

Niet alles is maakbaar

Jasper begrijpt de argwaan en weerstand bij zijn collega’s. Hij ziet daarom weinig heil in de snelheid waarmee de rijksoverheid de boeren op dit moment tot verandering probeert te dwingen. ‘Al generaties lang horen wij dat we zoveel mogelijk moeten produceren. En steeds goedkoper. Als je al tientallen jaren in die ene richting loopt, is het niet zo gemakkelijk om ineens om te draaien en het tegenovergestelde te doen. Het is belangrijk dat de overheid zich daarvan bewust is. Er moet een goed verdienmodel tegenover staan. En het kost tijd. Niet alles is maakbaar wat dat betreft.’

Fouten maken

Toch besloot Jasper zelf jaren geleden al het roer om te gooien. Zijn belangrijkste drijfveer komt vanuit zijn christelijke geloof: goed rentmeesterschap. ‘Als ik hoor dat het slecht gaat met de insecten in Nederland, denk ik: wat kan ik daar als boer aan doen? Als ik nu zie hoeveel libellen er op mijn land zitten door simpelweg anders te maaien, word ik

enthousiast. Maar je moet de kartrekkers wel subsidie geven, anders gebeurt er niks. We moeten dingen uitproberen, fouten maken, ervaring opbouwen. Als je daar als boer geen lol in hebt, moet je het niet doen, zou ik willen zeggen. Dus ik geloof niet in dwang.’

Een beetje schuren

Dat merkt ook coördinator Richard Slagboom: ‘We willen er heel zorgvuldig mee omgaan. De gemeente is erin betrokken, we organiseren bijeenkomsten en leggen verbindingen. Vanuit mijn netwerk weet ik wel wie mogelijk geïnteresseerd is. Het Louis Bolk Instituut begeleidt het proces. Vergeet niet dat termen als biodiversiteit en klimaatadaptie nog niet altijd goed zijn ingebed in regelgeving. Dat maakt het soms best lastig. Maar als je als overheid doelstellingen hebt, moet je wel stimulerende maatregelen durven nemen. Het mag af en toe best een beetje schuren. Maar er moet wel perspectief zijn voor de boer.’

Projecten Natuur om de Hoek

Richard Slagboom is inmiddels ook de schakel tussen agrariërs in het gebied en SBNL Natuurfonds. Met Natuur om de Hoek probeert SBNL een steentje bij

Jasper Meerkerk wil dat zijn agrarische bedrijf in de toekomst volledig zelfvoorzienend en circulair wordt.

te dragen aan de transitie. Inmiddels hebben twee agrariërs een plan ingediend voor een project op hun boerenbedrijf. Jasper Meerkerk is een van beiden. Hij wil extra fruitbomen en -struiken aanplanten om zijn bedrijf ook in de toekomst beter te laten floreren. Met als uiteindelijke

doel: een volledig zelfvoorzienend en circulair boerenbedrijf.

Gidsland blijven

Meerkerk: 'Ik heb nog ongeveer 20 hectare extra nodig, maar dan denk ik dat het kan. Ik wil mijn eigen brokjes gaan produceren

en de mest op mijn eigen boerderij verwerken. Samen met de fruitbomen is het dan een rendabele onderneming. Wat ik ook graag wil is dat mensen hier zelf de producten komen kopen en genieten. Zien waar hun eten vandaan komt, als een uitje. We zijn als Nederland altijd een gidsland voor de wereldwijde landbouw geweest. Ik denk dat dat zo moet blijven, maar dan wel anders dan tien jaar geleden.'

Geleidelijke verandering

Richard Slagboom beaamt dit: 'Ik zie Jasper wat dat betreft echt als een voorbeeld. Het is niet altijd gemakkelijk voor hem. Toch ben ik ervan overtuigd dat veel boeren in hun hart net zo denken als hij. Misschien is het net als met roken, dat was 50 jaar geleden ook doodnormaal. De sigaretten stonden tijdens een feestje op tafel. Wat een gedoe gaf het toen binnen roken ineens werd verboden. Inmiddels vinden we het heel gewoon, je bent een paria als je er nog eentje opsteekt. Geleidelijk zal ook de landbouw veranderen. Daarom heb je mensen nodig zoals Jasper, die het goede voorbeeld geven.'

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO'S: JASPER MEERKERK, CEES VD WAL
EN MARLIES KOLTHOF

BIODIVERSITEIT IN EUROPESE ZOETE WATEREN STAGNEERT

Maatregelen op grotere schaal nodig om waterleven te helpen

Het herstel van de biodiversiteit in Europese riviersystemen is gestopt. Tot die conclusie komt een internationaal team van onderzoekers uit 22 Europese landen in een recente publicatie in het toonaangevende tijdschrift Nature. Maatregelen die in de afgelopen 50 jaar werden genomen om de waterkwaliteit te verbeteren, zoals waterzuivering, blijken onvoldoende effectief. Nieuwe maatregelen zijn nodig om de biodiversiteit verder te helpen, concluderen de onderzoekers.

Tot het internationale team behoren ook senior onderzoeker zoetwaterecologie Ralf Verdonshot (WUR) en zijn collega Gea van der Lee. Dat er zo'n nauwkeurig beeld van de biodiversiteit in het Europese zoetwater bestaat, is volgens hen te danken aan een lange traditie van gestandaardiseerde monitoring. 'Al sinds de jaren 80 wordt telkens op dezelfde manier door waterbeheerders gekeken: wat leeft er nou eigenlijk in het water?' vertelt Verdonshot. 'Dat maakt het

gemakkelijk om terug te kijken in de tijd. Waterorganismen zijn wat dat betreft een van de best vastgelegde diergroepen.'

Cruciale rol

Ongewervelde diersoorten als eendags-vliegen, steenvliegen en kokerjuffers brengen een groot deel van hun leven als larve door in het water. Zij spelen een cruciale rol in de ecosystemen van zoete wateren. Niet alleen dienen zij als voedsel voor bijvoorbeeld vogels die bij het water leven. Waterorganismen spelen ook een

belangrijke rol bij de waterkwaliteit. Zij breken organisch materiaal af, filteren het water en wisselen voedingsstoffen uit tussen land en water. Maar zoetwater-systemen zijn kwetsbaar, ze staan onder grote druk van menselijke activiteit, zoals agrarisch en stedelijk landgebruik.

Zuurstofgehalte als indicatie

'Elke onderzochte soort vertelt iets anders over het milieu', legt de zoetwaterecoloog uit. 'Dus hoe meer soorten je onderzoekt, hoe beter het beeld van welke processen

Kokerjuffers Marija Gajić (Wikimedia Commons)

Larve eendagsvlieg Syrio (Wikimedia Commons)

Larve steenvlieg RaquelGH1975 (Wikimedia Commons)

Hoe groter de schaal van de maatregelen, hoe groter het effect.

uit het water te zuiveren zijn. Denk aan medicijnresten, hormonen, nieuwe bestrijdingsmiddelen. De zoetwater-recoloog legt uit: ‘Die stoffen hebben niet alleen een individueel effect, vaak al in kleine hoeveelheden. Maar wat we vooral niet weten is wat er gebeurt, als die stoffen bij elkaar komen in het water. Welk effect heeft die cocktail van verschillende stoffen op het leven in het water?’

Grotere schaal noodzakelijk

Dit alles heeft ertoe geleid dat het herstel van de biodiversiteit in Europese riviersystemen is gestopt in 2010 en er een plateau is bereikt. Waarom precies in dat jaar is onduidelijk. Maar als we de biodiversiteit verder willen helpen, zijn nieuwe maatregelen noodzakelijk. De beide onderzoekers denken daarbij bijvoorbeeld aan het beter vasthouden van water in natte perioden, waarvoor boeren een vergoeding zouden kunnen

krijgen. Voor alles geldt: hoe groter de schaal waarop je dit doet, hoe groter het effect.

Nieuwe stappen

Ralf Verdonshot: ‘Tot op heden hebben we bij maatregelen bij het waterbeheer te kleinschalig gewerkt. Je moet kijken naar het hele stroomgebied. Iedereen die daar zijn percelen heeft, moet samen passende maatregelen nemen. Dus zowel boeren als waterschappen, natuurbehouders en gebruikers in de bebouwde omgeving. Dan kun je echt nieuwe stappen maken. Vanuit de waterschappen zie ik op sommige plekken nu mooie voorbeelden van zulke grootschalige projecten, bijvoorbeeld op het vlak van waterbuffering. Dus het komt langzaam maar zeker wel van de grond.’

Win-winsituatie

Ook moeten we volgens de onderzoekers kijken naar ons totale landgebruik, zoals een beperking van de landbouw in de laagst gelegen delen, of een aanpassing naar natte teelten. Het creëren van bufferstroken met bos langs de beek kan voorkomen dat schadelijke stoffen uit mest en pesticiden in het water terechtkomen. ‘Dat hoeft niet eens veel ruimte in te nemen’, legt Verdonshot uit. ‘Vanaf 30 meter aan weerszijden van de beek zie je al positieve effecten optreden. Dus als we kijken naar de inrichting van het hele stroomgebied en kijken hoe we verschillende vormen van landgebruik kunnen inpassen, creëren we uiteindelijk een win-winsituatie.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO’S: INGRAM IMAGE LTD, FOTOARCHIEF SBNL NATUURFONDS, WIKIMEDIA COMMONS

er spelen in het water.’ Als voorbeeld noemt hij het zuurstofgehalte in het water. Verdonshot: ‘Larven in het water zijn voor hun ademhaling daarvan afhankelijk. Als je ongezuiverd loost, ontstaat een hoge bacteriële activiteit. Dan daalt het zuurstofgehalte in het water. Je hebt soorten die daar heel gevoelig voor zijn, minder gevoelig, of zelfs ongevoelig, omdat ze aan de lucht kunnen ademen. Zo ontstaat een schaal die aangeeft: is de waterkwaliteit hier goed, slecht of ergens er tussenin?’

Daarnaast zijn er soorten, de echte ‘specialisten’, die iets over verschillende milieuaspecten van het water zeggen. Gea van der Lee noemt de kokerjuffer, de larve van de schietmot, als voorbeeld. Deze heeft niet alleen hoog zuurstofgehalte nodig, maar ook stroming, hout in het water (dus bomen langs de beek), en een niet te hoge temperatuur, vertelt zij.

Directe en indirecte effecten

Juist die watertemperatuur is een belangrijk aspect bij klimaatverandering.

‘Waterorganismen hebben vaak een smalle ‘range’ qua watertemperatuur, waarbinnen zij hun optimum hebben’, vult Ralf Verdonshot aan. ‘Dus als het 40 graden buiten wordt, en de watertemperatuur stijgt langzaam mee, kunnen sommige soorten daar direct niet tegen. Maar je krijgt ook indirecte effecten. Warm water bevat minder zuurstof, waardoor je op twee manieren problemen krijgt en er massale sterfte kan optreden.’

Een verstoorde sponswerking

Daarnaast leidt klimaatverandering nog tot een ander probleem: langere perioden van droogte, vaak gevolgd door heftige buien. Verdonshot: ‘In een natuurlijke situatie werkt een beekstelsel als een spons. Dus als het regent, neemt het beekdal water op, dat langzaam stroomafwaarts wordt afgegeven. Maar door de mens is het landschap veranderd, veen is weggehaald en er is drainage aangelegd, waardoor moeras verdween. Dus als het nu hard regent, spoelt het water razendsnel weg en wordt zo’n beek als het ware schoon-

gespoeld. Veel organismen verdwijnen met de stroom naar beneden.’ ‘Of ze verstikken onder het sediment’, vult Van der Lee aan. Ook het voedsel van de larven, zoals bladafval, spoelt weg. Er blijft alleen een lege zandbak achter in de beek, leggen beide onderzoekers uit.

Afvoer te laag

Naast klimaatverandering heeft ook menselijk gebruik grote invloed op de kwaliteit van het water. De landbouw met zijn mest zorgt voor een teveel aan nutriënten, waardoor sterke plantengroei kan ontstaan. Maar ook het toegenomen watergebruik voor drinkwater en beregning heeft negatieve effecten. ‘Dat zie je vooral in een langere periode van droogte’, vertelt Verdonshot. ‘Soms wordt de afvoer van een beek zo laag dat het water stilvalt of de beek zelfs droogvalt. Dat is funest voor soorten die van stromend water afhankelijk zijn.’

Chemische verontreiniging

Daarnaast vindt de mens steeds nieuwe chemische stoffen uit die lastig of niet

SBNL-FONDS HELPT MET AANPLANT BOOMPJES EN STRUIKEN

Stichting wil Twents coulissenlandschap redden

Een noodkreet uit Twente. Het fraaie coulissenlandschap met zijn grote biodiversiteit is in het gedrang. ‘We moeten in actie komen om een ecologische ramp te voorkomen’, stelt de Stichting Behoud Twents Landschap. Herstel van houtwallen, singels, bomenrijen, heggen en bosjes is een van de activiteiten. Het Van Hemertfonds hielp een handje met geld voor 10.000 inheemse bomen en struiken.

Op zestien locaties in Oldenzaal, Losser, Tubbergen en Dinkelland zijn onder andere berken, eiken, Gelderse rozen en meidoorns aangeplant op overhoekjes van 16 grondeigenaren. ‘Fantastisch. Een succesvolle operatie. De reacties van de deelnemers waren ontzettend positief. We hadden zelfs een wachtlijst’, vertelt secretaris Moniek Klister enthousiast. ‘Door de aanplant zien de Twentenaren dat we als stichting daadwerkelijk bezig zijn om het landschap te herstellen. Ze beseffen dat het nu of nooit is’, vult mede-secretaris Chris van Benthem aan.

Concreet aan de slag

De komende drie jaar wil de Stichting Behoud Twents Landschap ten minste 50.000 bomen planten, op wat langere termijn 100.000 stuks. De beide secretarissen benadrukken de noodzaak

van dergelijke projecten: in de praktijk laten zien dat het landschap moet worden opgeknapt. ‘We zien dat veel tijd opgaat aan vergaderingen, planvorming en salarissen. Veel beter is het om concreet aan de slag te gaan’, merken zij op.

De helft verdwenen

De stichting is vijf jaar geleden ontstaan in Noordoost Twente. Bezorgde Twentenaren zagen het karakteristieke landschap hard achteruitgaan. In een halve eeuw tijd is de helft van de kenmerkende houtwallen, bosjes en singels in Twente gestaag verdwenen. Niet alleen boeren grepen naar de motorzaag, ook particulieren en landgoedeigenaren deden dat. Ook deregulering en gebrek aan handhaving ziet de stichting als een oorzaak. Verder is kennis voor beheer en aanplant van landschapselementen

verloren gegaan, omdat de noodzaak van houtwallen als veekering of om er hout uit te halen verdween.

Eentoniger

‘Zonder dat men er erg in heeft, verdwijnt het landschap,’ constateert de stichting op haar website. ‘Het wordt eentoniger. We zien steeds meer weiden met alleen nog raaigras zonder bloeiende kruiden. Veel vogelsoorten zoals weidevogels, patrijzen en veldleeuwerik verdwijnen door gebrek aan voedsel, dekking en nestgelegenheid. Het verdwijnen van het karakteristieke Twentse coulissenlandschap tast direct de biodiversiteit aan. Het aantal plant- en diersoorten neemt hierdoor steeds verder af.’

Bijna 2.000 leden

De Facebookgroep van de Stichting Behoud Twents Landschap telt inmiddels bijna

Zestien eigenaren van overhoekjes namen de boompjes en struiken in ontvangst.

Moniek Klister en Chris van Benthem zetten zich vol overtuiging in voor het behoud van het Twentse landschap.

2.000 leden. Gemeenten, LTO Noord en Landschap Overijssel haakten in door een landschapsdeal aan te gaan, gericht op herstel. Boeren en landgoedeigenaren zijn een belangrijk deel van de oplossing. Boeren moeten dan wel de overstap maken naar natuurinclusieve landbouw. De stichting vindt dat de overheid daarbij moet helpen. ‘Boeren in transitie dienen voor die verduurzaming perspectief te krijgen en ondersteuning op sociaal-psychologisch vlak en bij mogelijke bedrijfsopvolging. Alleen dan werken we samen verbindend aan een veerkrachtig landbouwsysteem in Overijssel.’

Vergoedingen en regelingen

Vergoedingen voor beheer en aanplant moeten het aantrekkelijk maken voor particuliere grondeigenaren om mee te werken aan herstel. ‘Dat willen ze op zich best,’ signaleren Moniek Klister en Chris van Benthem. Zo groeit ook de deelname

aan bestaande regelingen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Daarnaast probeert Noordoost Twente geld los te peuten uit de 7,5 miljard euro die het kabinet beschikbaar heeft voor Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Geen windmolens, panelen en treinen. Op ander terrein is de stichting eveneens in het geweer gekomen. Ze verzet zich met hand en tand tegen de bouw van windturbines en de aanleg van grootschalige zonneparken. ‘Dat helpt het hele landschap naar de bliksem’, waarschuwen de twee. Datzelfde geldt voor een beoogde aftakking van de Betuwelijn door de Achterhoek en Twente. Daardoor ontstaat volgens de stichting onherstelbare schade aan landschap en natuur.

De Stichting Behoud Twents Landschap ergert zich ook aan grootschalige ont-

bossing in natuurgebieden om plaats te maken voor heide en zandverstuivingen. Dat past niet bij het kleinschalige landschap van Twente, legt Chris van Benthem uit. ‘Bossen zijn perfect om de temperatuur te temperen. Tijdens een hete dag loopt op de heide en op het zand de temperatuur op tot wel 50 à 60 graden, terwijl het in het bos 20 tot 25 graden blijft.’

Twente zoals het vroeger was

Moniek Klister en Chris van Benthem signaleren dat de Twentenaren zich zeer betrokken voelen bij het landschap. ‘Ze hebben een grote binding. Ze willen hun geboortegrond zoveel mogelijk behouden. Dat zijn hun roots. Ze willen een Twente zoals het vroeger was.’

TEKST: HANS SIEMES

FOTO’S: STICHTING BEHOUD TWENTS LANDSCHAP

Houtwallen zijn karakteristiek voor het Twentse coulissenlandschap.

Een typisch Twents boerenhek siert de landelijke omgeving.

MOMENT VAN MENOP

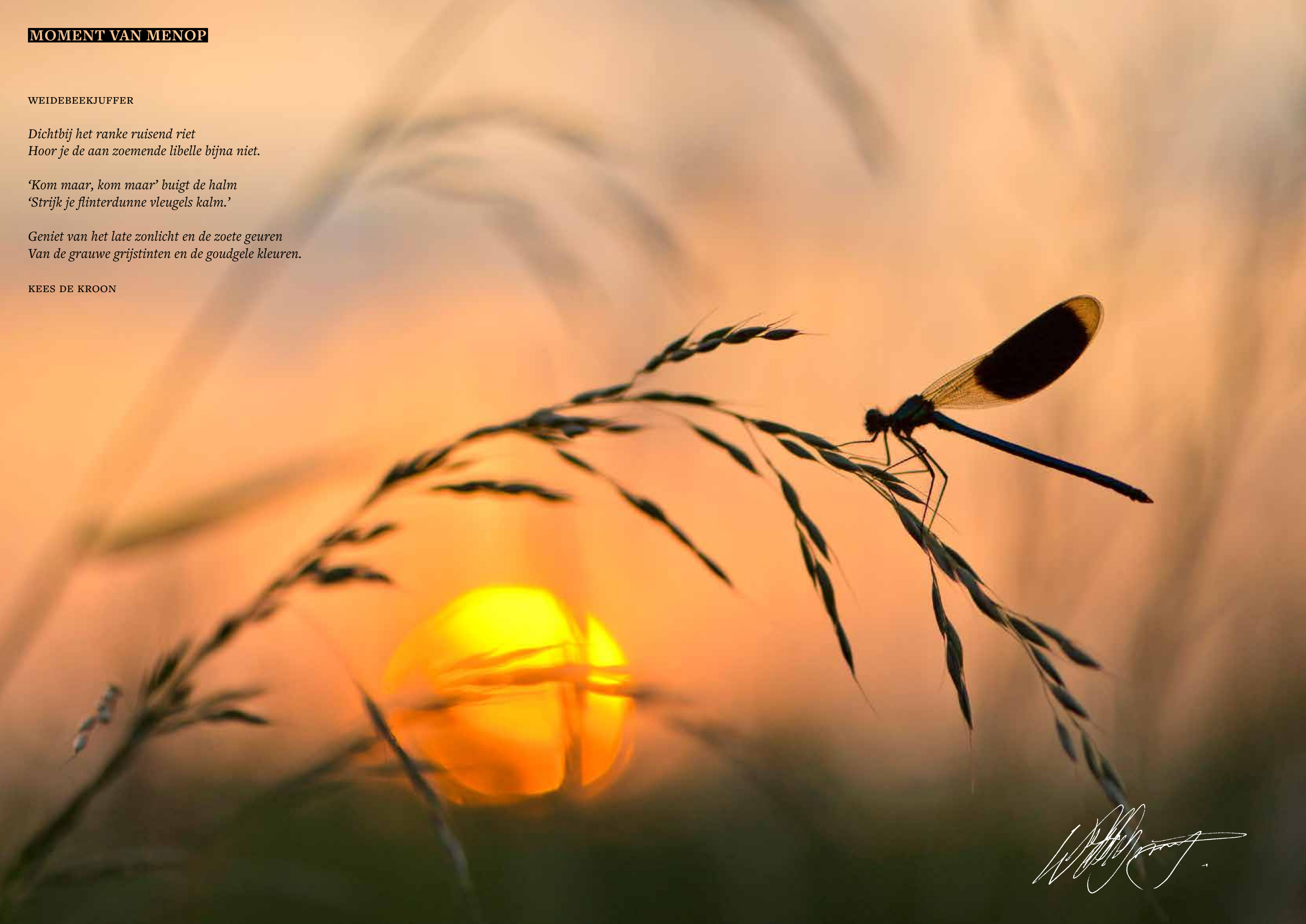
WEIDEBEEKJUFFER

*Dichtbij het ranke ruisend riet
Hoor je de aan zoemende libelle bijna niet.*

*‘Kom maar, kom maar’ buigt de halm
‘Strijk je flinterdunne vleugels kalm.’*

*Geniet van het late zonlicht en de zoete geuren
Van de grauwe grijstinten en de goudgele kleuren.*

KEES DE KROON

W. de Kroon

Zijn onze bossen klaar voor de toekomst?

‘Kies voor klimaatslim bosbeheer.’ Die boodschap heeft Joukje Buiteveld voor boseigenaren om in te spelen op klimaatverandering. ‘Met passend plantmateriaal is er veel te winnen. Zorg voor meer diversiteit in het bos’, adviseert de onderzoeker van de WUR. Dat zal ertoe leiden dat bossen er in de toekomst anders uit gaan zien dan de Nederlander nu gewend is.

Joukje Buiteveld is gespecialiseerd in het behoud en duurzaam gebruik van genetische bronnen van bomen en struiken. Advisering en onderzoek ten behoeve van de Rassenlijst Bomen behoort tot haar takenpakket.

Klimaatslim bosbeheer staat nog in de kinderschoenen, constateert Buiteveld. Onderzoek is in volle gang naar boomsoorten die bestand zijn tegen de grillen van klimaatverandering. Natuurlijk moeten ze ook gezond zijn, een goede groei vertonen en zeker voor een productiebos moeten ze prima houtkwaliteit leveren.

Risicospreiding en slimme keuzes

Wat ze beoogt is meer veerkracht en robuustheid in onze bossen. Dat lukt onder meer door risico's te spreiden en boomsoorten te kiezen, die passen bij het klimaat van de toekomst en zorgen voor meer biodiversiteit en genetische diversiteit binnen de soorten. Geen monocultuur, maar juist mengen, met bomen van verschillende leeftijden. Bovendien is het mogelijk om de structuur te verbeteren door hoge bomen te mengen met struiken onder de bomen.

In beweging

In de praktijk ziet ze bij beheerders belangstelling en initiatieven voor klimaatslim bosbeheer, maar nog niet op grote schaal. Dat moet nog komen. Buiteveld beveelt daarvoor een website aan met 'gereedschappen' om klimaatslim aan de gang te gaan (zie onderaan dit artikel). 'Alles komt langzaam in beweging. Er is nog veel te winnen,' stelt de onderzoeker optimistisch.

Ze is verbonden aan het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN), onderdeel van de WUR.

Bijbel voor beheerders

Het onderzoek dat het CGN doet naar de eigenschappen van bomen en struiken is de basis voor de zogeheten Rassenlijst Bomen, een 'bijbel' voor bos- en plantsoenbeheerders bij de keuze voor nieuwe aanplant. In die lijst staan 85 boom- en struiksoorten met honderden verschillende herkomsten (plekken waar het bomenzaad oorspronkelijk vandaan komt). De ene herkomst doet het beter bij bepaalde omstandigheden dan de andere. Waar ook naar gekeken wordt is droogtegevoeligheid.

Onderzoek naar nieuwkomers

In nieuwe veldproeven vergelijkt het CGN de eigenschappen van Nederlandse boomsoorten met herkomsten uit klimaatzones in andere landen. Ons klimaat gaat over enkele tientallen jaren steeds meer lijken op dat in het huidige midden en zuiden van Frankrijk. Boomsoorten uit die klimaatzones zullen in Nederlandse bossen verschijnen. De veldproeven moeten voorkomen dat het met die nieuwkomers misgaat, legt de onderzoeker uit. Als ze bijvoorbeeld in het voorjaar te vroeg uitlopen, lopen ze een grote kans dat late vorst toeslaat. Ook van belang is dat de bomen passen binnen de habitat.

Elsbes

Deze weelderige boom komt in Nederland in bossen (nog) niet voor. In Duitsland wel. Een boom reikt tot zo'n 25 meter hoogte. Hij levert waardevol hout op voor onder andere meubels, vloeren en kunstwerken. Bijen en insecten zijn dol op de bloemen, vogels en zoogdieren op de bessen. Herbivoren vinden de bladeren lekker. De elsbes legt verhoudingsgewijs niet zoveel CO₂ vast.

©Jan-Herm Janßen – Eigen werk, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=431992>

Tamme kastanje

Al eeuwenlang is deze boom in Nederland te vinden, maar van oorsprong komt de tamme kastanje uit Turkije en Noord-Afrika. Vooral in de jonge jaren levert de boom door de snelle groei een mooie bijdrage aan de CO₂-vastlegging. Tamme kastanjes worden zo'n 30 meter hoog en zijn redelijk droogte-tolerant. Het hout kan wedijveren met eiken en beuken, maar is lichter. Tamme kastanjes zijn, al dan niet gepoft, populair als etenswaar.

©Darkone – Eigen werk, CC BY-SA 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=312833>

Voor nu en later
Joukje Buiteveld waarschuwt voor te veel focus op buitenlandse bomen en struiken. ‘Het is absoluut niet waar, dat alle inheemse soorten in de toekomst sneuvelen’, zegt ze met de nodige stelligheid. Onderzoek moet laten zien welk plantmateriaal tegen een ‘klimaatstootje’ kan. Op dat vlak lopen er nu veldproeven met wintereiken, zoete kers en binnenkort tamme kastanje en Douglasspar. Nieuwe aanplant moet gedijen onder zowel het huidige als het toekomstige klimaat. Bomen moeten groeien in de jeugdfase, maar ook op latere leeftijd, zeg over 30 tot 50 jaar. Doen ze het dan ook nog goed?

Matig
Het gaat om miljoenen bomen, die in de komende tientallen jaren geplant moeten worden. Het Nederlandse bos staat er matig bij. Stikstof, verzuring, droogte, aantasting van de bodem, ziekte en plagen eisen hun tol. ‘Sommige monoculturen zoals bossen met grove dennen en fijnsparren staan zelfs op instorten’, schetst Joukje Buiteveld een wat somber beeld. In het specifieke geval van de fijnspar is dat mede te wijten aan de letterzetter. Die piepkleine insecten krijgen een kans omdat veel bomen sowieso al in slechte conditie verkeren.

Aandeel verdubbelen
Naast vervanging is ook uitbreiding van het bos- en bomenareaal belangrijk. Bomen kunnen een belangrijke rol vervullen in de opvang van CO₂-uitstoot. Het aandeel CO₂-opslag door bomen is in Nederland verhoudingsgewijs niet al te groot. Terwijl Europese bossen gemiddeld ongeveer 10 procent van de jaarlijkse koolstofuitstoot opvangen, komt Nederland niet verder dan ruim 1 procent. Dat is overigens een niet te verwaarlozen hoeveelheid van 2,5 miljoen kg CO₂ op een totaal van 200 miljoen ton uitstoot. De bossenstrategie van het ministerie van LNV wil met de aanplant van 37.000 hectare nieuw bos en landschapselementen dat aandeel verdubbelen in de periode tot 2030. Als dat klimaatslim gebeurt, is de kans op succes het grootst.

Meer informatie: <https://www.vbne.nl/klimaatlimbosennatuurbbeheer/>

TEKST: HANS SIEMES
FOTO’S: JOUKJE BUITEVELD EN WIKIMEDIA COMMONS (FOTOGRAFEN BIJ FOTO’S VERMELD)

Onderzoek moet laten zien welk plantmateriaal tegen een ‘klimaatstootje’ kan.

Gewone zilverspar
Zonder voldoende water in de bodem is een gewone zilverspar geen goede keus. Hij houdt van een natte ondergrond en van schaduw. De naaldboom doet het goed in Midden-Europa, maar komt ook in Nederland voor. Hij kan honderden jaren oud worden met een dikke stam (2 meter of meer) en 36 meter hoogte. De gewone zilverspar leent zich goed voor het mengen met andere boomsoorten. Het hout is vergelijkbaar met vurenhout maar heeft als voordeel dat er geen hars in zit. ©Thomas Dreger, Suhl – Bildarchiv Th. Dreger, Suhl, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3396323>

SPREEKWOORD UIT HET DIERENRIJK

Vliegensvlug

De vergelijking ‘Zo vlug als een vogel’ berust volgens Van Dale op de associatie van het vliegen van vogels met hoge snelheid. Een spreekuwendzwarm omschrijft de uitgever als ‘een grote, ongeregelde menigte van zich samen bewegende personen, dieren of zaken’. Het is een van de meest spectaculaire vormen van samen behendig bewegen. Meestal zijn weersomstandigheden de oorzaak van de zwerm, maar in dit geval brengt de slechtvalk onheil. Die maakt in de compacte onderste wolk geen kans meer, vandaar dat hij zich richt op de lossere samenschooling van de drom daarboven.

Uitkijkposten
Een spreekuwend kan gelijkmatig in een zwerm vliegen dankzij zijn snelle reactievermogen. De wendingen beginnen aan de rand, bij hen die als uitkijkposten zicht hebben op het gevaar. De vogels hebben een indrukwekkend reactievermogen. Ze zien de

bewegingen naar links, rechts, roteren of draaien bliksemsnel en reageren evenzo.

Persoonlijke afstand
Zoals we in de herfst in spreekuwendzwermen waarnemen, kunnen de individuen zich in minder dan 15 milliseconden als groep verplaatsen. Nooit botsen ze tegen elkaar. Dat zou het de slechtvalk gemakkelijk maken. In een peloton wielrenners, bij 70 kilometer per uur (sprintsnelheid), kunnen de renners aan de rand meestal nog net uitwijken. Maar binnenin fietsend ben je de klos, zo zien we op tv.

Vogels botsen niet met elkaar, omdat ze een instinctieve ‘persoonlijke afstand’ tot elkaar aanhouden. Binnen die gerespecteerde ruimte kunnen ze hun vleugels naar alle kanten binnen de zwerm vrij wenden. Ook op hoge snelheid. ‘Ongeregeld’ zoals Van Dale definieert? Juist het tegenovergestelde: zeer gedisciplineerd.

Valse start
Het reactievermogen van de meeste attente sporter (minimaal 0,1 seconden) ligt ongeveer een factor zeven hoger dan die van de spreekuwend (0,015 seconden). Elke op het startblok gefotografeerde atleet, die binnen een tiende seconde reageert krijgt automatisch een valse start toegewezen.

De oceaan over
Met een krachtige westenwind kunnen vliegtuigen vanuit Amerika wel een uur tijd winnen. Vogels zijn bij sterke wind echter meer op zichzelf aangewezen en hebben dan niet het ‘gemak’ van het samenklitten. Trekvogels, die graag langs kustlijnen vliegen, kunnen daardoor afdrijven. Soms wel de hele Atlantische Oceaan over. Dat verklaart waarom de Canadagans via Groot-Brittannië als exoot in ons land terecht is gekomen.

TEKST: KEES DE KROON
FOTO: JAN VAN DER GREEF

Het paapje, vroeger wijd verspreid, komt nu alleen nog geclusterd in natuurgebieden in Drenthe voor.

Herman van Oosten: ‘Een derde van de mannelijke vogels is ongepaard en dat is echt opvallend. Dat zou ik willen onderzoeken.’

Het paapje ondanks hoog broedsucces toch bedreigd

‘Toen ik vijf was, keek ik uren naar huiszwaluwen bij een kerkje in Engeland – vogels zijn er daarna altijd geweest.’ Dat schrijft Herman van Oosten over zichzelf op de website van Oenanthe Ecologie. Recent onderzocht hij, samen met collega Willem van Manen van SOVON Vogelonderzoek Nederland, de broedbiologie van het paapje in Drenthe. Voor dit onderzoek ontvingen zij via SBNL Natuurfonds een bedrag van €20.000 uit de H.J.E. van Beuningenbijdrage van het Elise Mathilde Fonds.

Door de intensivering van de landbouw verdween het paapje, verwant aan de tapuit en de roodborsttapuit, uit grote delen van Nederland. In de beschermde gebieden waar deze zangvogels nog wel voorkomen, dreigen ze nu alsnog uit te sterven, terwijl niet duidelijk is waardoor. De benodigde kennis over gedrag, broedsucces en uitwisseling tussen verschillende populaties was tot voor kort zo goed als afwezig. Dit onderzoek geeft over een aantal aspecten meer duidelijkheid.

Van alles en nog wat
Van oorsprong was deze prachtige zangvogel wijd verspreid in agrarisch gebied, vertelt bioloog Herman van Oosten van Oenanthe Ecologie. Nu komt het paapje alleen nog voor in natuurgebieden en uitsluitend in Drenthe en een deel van

Friesland. ‘Dat is best frappant. Hij broedt eigenlijk in van alles en nog wat, natte heidevelden, aan de randen van hoogveen, extensieve weilanden, en altijd in kleine populaties van 5 à 10 broedparen. Dat zou hij ook prima kunnen doen op bepaalde plekken in de Achterhoek of Brabant of op de Veluwe. Maar daar zien we hem niet. Daarbij is hij nu ook in Drenthe langzaam aan het verdwijnen, terwijl de gebieden waar hij voorkomt niet echt veranderen.’

Geclusterd
Een van de dingen die opvallen, is dat de populaties geclusterd voorkomen. ‘Maar het is niet zo dat ze met z’n allen optrekken, zoals spreeuwen in de herfst’, zegt Van Oosten. ‘Ze zijn juist erg territoriaal en jagen andere paapjes weg. Toch is het kennelijk fijn om bij elkaar in de buurt te zitten. Misschien omdat, als

een mannetje of vrouwtje overlijdt, je dan alvast bij de burens hebt kunnen spieken: oh, die is ook wel oké. Sociale aspecten spelen waarschijnlijk een rol, maar hoe precies weten we niet.’

Hoog nestsucces
Het paapje is een kwetsbare vogel, vertelt de vogelonderzoeker, omdat hij maar één nest per jaar maakt. Soms een tweede, als het eerste verloren gaat, maar niet altijd. ‘Daardoor zijn populaties gevoelig voor aantasting van het nest en voor predatie. Theoretisch zou het zelfs zo kunnen zijn dat hij daarom liever kiest voor een broedgebied waar de predatiedruk laag is, dan voor een ideale habitat met heel veel voedsel.’

Herman van Oosten: ‘Het Fochteloërveen bijvoorbeeld is een heel open gebied. Predatoren als kraai en gaai hebben

‘Mogelijk speelt lage predatiedruk een belangrijke rol bij keuze voor broedgebied.’

struiken nodig, een bosrand, een bos. Het is er nat, ook een vos heeft er niet zoveel te zoeken. Dus ze zijn er waarschijnlijk veilig. Dat is belangrijk voor het paapje, omdat maar één nest uitvliegt. In de gebieden die wij hebben onderzocht blijkt het nestsucces in vergelijking met andere zangvogels behoorlijk hoog. Meer dan twee derde van de begonnen broedpogingen was succesvol. Van de roodborsttapuit, die ik op de Veluwe onderzoek, worden veel meer nesten opgegeten. Dus mogelijk speelt die lage predatie een belangrijke rol bij de keuze voor het broedgebied en het hoge broedsucces.’

Weinig energie over

Het roept de vraag op waarom het paapje maar één nest per jaar maakt.

Het antwoord zou volgens de bioloog kunnen liggen in het voedsel dat de zangvogel aan zijn jongen voert. Herman van Oosten: ‘Paapjes eten met name kevers en rupsen. Maar wat ze eten verschilt in de loop van het seizoen. Op het Wapserveld in Drenthe, waar wij keken, eten ze tot begin juni rozenkevers. Dat zijn wat grotere, ronde kevers, ze bevatten betrekkelijk weinig chitine (harde laag aan de bovenkant). Deze kevers leveren de jonge paapjes veel eiwit. Maar vanaf half juni is die keversoort uitgevlogen. Dan schakelen de ouders over op smalle kniptorren. Dat zijn smalle harde kevertjes die ze veel vaker en in grotere hoeveelheden moeten aanvoeren naar het nest. Dan hou je weinig energie over voor een herlegsel.’

Inhoudelijk geïnteresseerd

Over het contact met SBNL Natuurfonds is de vogelonderzoeker zeer te spreken. ‘We waren heel blij dat we in één keer een mooi bedrag toegezegd kregen. Dat hadden we echt niet verwacht. Want iedereen schrijft naar alle fondsen en meestal krijg je kleine bedragen. Ik had bovendien het gevoel dat SBNL Natuurfonds ook echt inhoudelijk geïnteresseerd was. Dat vond ik fijn, want dat is lang niet altijd zo. Alles verliep heel vlot, van aanmelding tot uitkering van de subsidie. Het was gewoon allemaal goed’, vertelt Herman van Oosten met een glimlach.

Ongepaarde mannetjes

Klaar met onderzoeken is de bioloog nooit. Het onderzoek naar het paapje heeft Van Oosten veel ideeën opgeleverd voor een vervolgstudie. ‘In de eerste plaats zien we veel ongepaarde mannetjes. Een derde van de vogels is ongepaard en dat is echt opvallend. Komt dat omdat er om een onduidelijke reden veel vrouwtjes doodgaan? Of omdat er domweg meer mannetjes dan vrouwtjes worden geboren? Dat zou ik willen onderzoeken door van alle nestjongen een DNA-veertje te plukken om te analyseren of het mannetjes of vrouwtjes zijn.’

Metapopulatie

Bovendien wil de vogelonderzoeker weten of populaties op zichzelf staan, of dat ze onderling vogels uitwisselen. ‘Bij gewone tapuiten zie je dat alle jongen die worden geboren uiteindelijk terugkeren naar hun geboortepopulatie. Elke populatie is dus een eiland. Dat weten we omdat we die tapuiten hebben gekleurd. Datzelfde hebben we nu ook bij de paapjes gedaan. Wat we zagen is dat paapjes die worden geboren, later ook elders opduiken. Als het klopt dat ze op die manier door Drenthe reizen, zou dat goed zijn. Want zo ontstaat één grote populatie, een metapopulatie, die zichzelf in stand houdt. Maar om dat zeker te weten, zou ik meer onderzoek willen doen naar hoe die metapopulatie werkt, hoe ze uitwisselen. Dus die twee facetten, het overschot aan mannen plus de verspreiding, staan hoog op de verlanglijst.’

Het volledige onderzoeksverslag is terug te lezen via: <https://oenanthe-ecologie.nl/publicaties/rapporten>

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO’S: HERMAN VAN OOSTEN, MARIJN PRINS (FOTO HERMAN VAN OOSTEN)

KUNST OP JE PAD

Panta Rhei

Het gedicht op de voorgrond gaat over het tuinhuisje op de achtergrond. Het begint met ‘Een druppel glijdt van boven naar beneden langs het raam’. Veertien regels later eindigt het gedicht met ‘een druppel glijdt van het web van tijd, valt op de grond’. Bij hevige regenval over de ruitjes stromen dikke druppels snel.

Altijd in beweging

De druppel ‘in het web van tijd’ zal verderop zijn weg zoeken naar de lager gelegen rivier: de Dommel bij het gehucht Halder, gemeente Sint Michielsgestel. Een vriend, deskundig op het gebied van watermanagement, vertelde me dat een druppel regen die valt in de Utrechtse Heuvelrug er wel tienduizend jaar over kan doen alvorens hij aankomt in het randmeer van het IJsselmeer. Water blijft altijd in beweging.

Alles stroomt

Een paar maanden geleden kwam de uitgave ‘Het stroomgebied van de Dommel, een landschapsbiografie’ uit. Twee kloeke delen, acht kilo in gewicht en bijna 1200 pagina’s tekst en fantastische foto’s lang. Het voorwoord met de titel Panta Rhei, alles stroomt, is van Floris Alkemade. Reflecterend op deze titel, schrijft hij: ‘Niet zozeer ligt de waarde van een Dommelbiografie in het terugkijken in de tijd, maar vooral in zijn betekenis voor de toekomst.’

Betere balans

Ons tegenwoordige web van tijd kent een aantal grote vragen die op veel terreinen tegelijk een fundamentele koerswijziging vragen, zoals de afnemende biodiversiteit, klimaatverandering, de energietransitie en de verduurzaming van onze voedselproductie. Al deze vragen zijn ook ruimtelijke vragen, waarbij het vinden

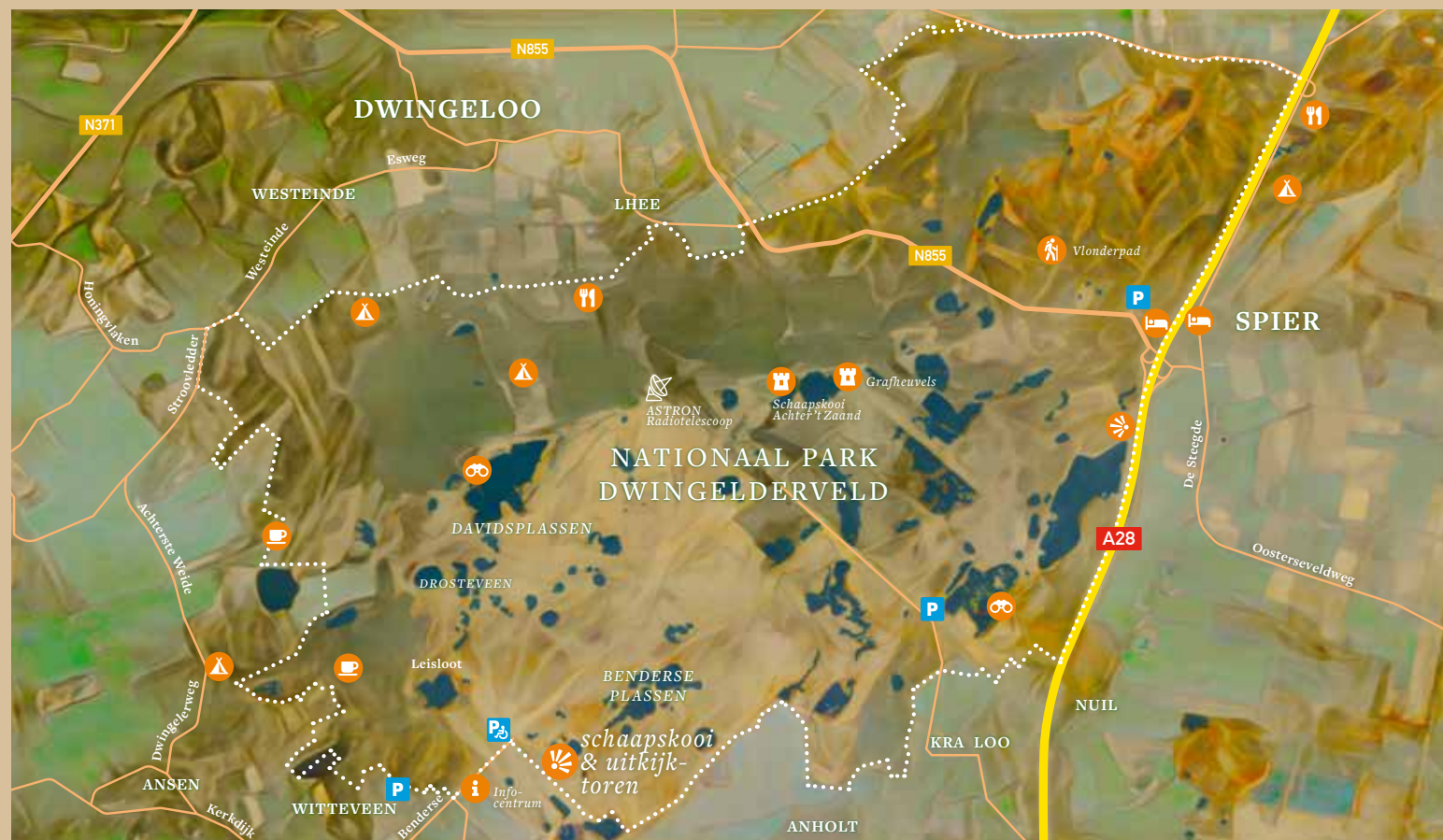
van een betere balans tussen natuur en cultuur de sleutel tot een oplossing zal moeten vormen. De in het boek beschreven geschiedenis leert ons, hoe het Dommellandschap zich ontwikkelde door menselijk toedoen. Die kennis kan behulpzaam zijn bij de toekomst van ons waterbeheer. Feitelijk houdt het water ons in alle tijden op cultureel en natuurlijk gebied een spiegel voor.

Over het water heen

De symboliek van het gedicht aan deze kant van de rivier met aan de overzijde het knusse tuinhuisje, alwaar ‘achter glas lichtblauw langzaam naar binnen drijft’, moet hoop geven voor de toekomst. Alkemade buigt zijn titel ‘Alles stroomt’ om naar de meest wezenlijke vraag die ons voor de landschappelijke ontwikkeling gesteld kan worden: ‘Wat beweegt ons nu?’

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

Schapen spotten op het Dwingelderveld

De uitkijktoren van het Nationaal Park staat pal naast de schaapskooi in Ruinen. De toren staat op een heuvel en steekt negen meter boven het maaiveld uit. Wie hem beklimt wordt beloond met een schitterend uitzicht over de heide en de vennen van het Nationaal Park Dwingelderveld. Op een heldere dag kun je maar liefst tien tot twintig kilometer ver weg kijken. Omdat er geen bebouwing in de omgeving te zien is, biedt dit een prachtige, weidse horizon.

Met een beetje geluk vang je een glimp op van de schapen die dagelijks over het gebied grazen. Het Dwingelderveld is een

oud cultuurlandschap met heide en vennen, bossen en akkers waarin veel ruimte is voor planten en dieren. In het gebied worden twee schaapskuddes elk door een herder gevoerd. Zij helpen bij het beheer van de

natuurterreinen. Het Drentse heideschaap bijvoorbeeld vreet takjes van struikheide en houdt deze struiken kort. Ook gras en jonge boompjes zijn voor deze schapen niet veilig.

In het Nationaal Park Dwingelderveld lopen daarnaast verschillende soorten runderen, zoals Simmenthalsers (Dwingelose heide) en Blonde Aquitaines (Kraloërheide). Deze dieren zoeken zelfstandig hun weg door het gebied en scharrelen hun kostje bij elkaar. De runderen weten wel raad met taaier grassen als pijpenstrootjes en grotere boompjes. Mede dankzij alle grazers blijft de heide het domein van dop- en struikheide.

De uitkijktoren werd, samen met het informatiecentrum, de werkschuur en de nieuwe schaapskooi, geopend in 2018. De oude schaapskooi werd niet gesloopt, maar gerenoveerd. De schaapskudde bij Ruinen is eigendom van de Stichting het Drentse Heideschaap. Een tweede schaapskooi is te vinden aan de andere kant van het gebied, aan het Achter 't Zaand bij Lhee. Deze is eigendom van Natuurmonumenten.

Kijk voor meer informatie en openingstijden op: www.schaapskudderuinen.nl

FOTO'S: AAD VAN DOMMELEN

HOOFDSTUK 19

Een en al oor

Let paartje kerkuilen Carla en Titus, boven in de nok van de schuur van boer Jan, luistert met genoeg naar de podcast over de wezel Colette en het hermelijn Hermine. ‘Ook een mooie kans voor ons’, zegt Carla, ‘om wat misverstanden uit de weg te ruimen over wie in de uilenfamilie goed kan horen. Want niet alleen oorruilen met hun zichtbare oorpluimen kunnen dat, maar ook gladkopuilen, zoals wij. Ik zal Tielcelijn de Raaf vragen de regie van de podcast op zich te nemen. Ook vlieg ik vanavond even langs Rinus de Ransuil. Rinus is het meest geschikt, omdat hij de grootste oorpluimen heeft en net als wij in de nacht op het gehoor jaagt.’

Gezichtsbedrog

Tielcelijn stemt direct toe om de volgende avond af te spreken bij Rinus. De raaf houdt niet van aftasten, zet de opname van de podcast aan en stelt direct de cruciale vraag: ‘Waarom, Carla, heb jij een dieperliggende snoet dan Rinus, die met zijn grote oorpluimen meer een platte, ronde, oranje kop heeft?’

Carla kent de plagerijtjes van de raaf en antwoordt gevat: ‘Omdat ik daarmee net zo goed kan horen als Rinus, zelfs met zijn oorpluimen erbij.’ Rinus kijkt verschrikt op en zijn oorpluimen rijzen omhoog. ‘Ik geef toe dat Rinus zijn gezicht en verenkleed beter kan camoufleren tussen het gebladerde dan ik met mijn witte kop. Maar bij Rinus zijn het vooral serveertjes, die als hoorntjes omhoog gaan als hij zich ergert of alarm slaat.’ Carla schudt daarbij voortdurend met de kop alsof ze een tic heeft.

Op twee en acht uur

Laat je niet afleiden, denkt Tielcelijn. ‘Maar waarom kunnen jullie dan zo goed horen zonder oorpluimen?’ Carla verwachtte deze vraag. ‘Onze gezichtsbehang bestaat uit zintuiglijke haarcellen, die de geluidsgolven opvangen en doorgeleiden naar de daarachter gelegen onzichtbare oren. Ons hele gezicht is in feite een en al oor: een tapijt van dik, stugge, stijf opeengepakte trilharen. Onze oren staan niet op gelijke hoogte. Ons linkeroor zit hoger dan het rechteroor. Op de klok gezien staat het linkeroor op twee uur en het rechteroor op acht uur. Bij geritsel van rechts beneden komt het geluid eerder aan bij mijn rechteroor dan mijn linkeroor. Door het verschil in timing en de sterkte van het geluid kunnen wij precies de positie van de geluidsbron bepalen.’

Wie kent niet de foto van een kerkuil, die in een aardedonkere schuur een argeloos muisje, trippelend over een balk, verschalkt? Met de poten vooruit, waarbij op het laatste moment het binnenkomende geluid van de oren wordt verwerkt in de hersenen en omgezet naar de tastzin van de scherpe klauwen.

Jagend in de nacht

‘Zo, wil jij nu onze jachtwijze in bos en veld in de nacht uitleggen?’ knikt Carla naar Rinus. Die haakt aan bij de dagelijkse behoefte van alle drie om te foerageren. ‘We kunnen niet als een dikke slang of loerende kat stil wachten tot een prooi zich aandient. Wij uilen moeten iedere nacht op pad, de veren laten wapperen. Wat alle uilen gemeen hebben is dat we door ons zachte verenkleed onze vlucht bijna geluidloos maken, zodat we onszelf in het gehoorbereik niet hinderen om een muisje te horen knabbelen of ritselen.’

‘Neem een rijp golvend korenveld in de zachte bries van de nacht. Met brede stroken in het vizier kunnen we alle geluiden tegelijk verticaal en horizontaal exact detecteren. In de rust van de nacht kunnen we al vliegend een prooi op 1 of 2 graden nauwkeurig lokaliseren, zelfs al is ons prooidier watervlug en alert.’

Ieder zijn eigen frequentiebereik

De nacht in veld of bos is een samenspel van dierlijke geluiden. Daarbij is de natuur zo ingericht dat niet alle geluiden qua frequentie voor ieder wezen hoorbaar of te lokaliseren zijn. Ieder wezen heeft een eigen frequentiebereik. De muis hoort de lage tonen van de aanvliegende uil niet en de uil mist de hoog piepende doodscreet van zijn slachtoffer. ‘Echt storende geluiden bannen wij koningen van het nachtelijke luchtruim uit’, vertelt Rinus. ‘En we hebben het geluk dat onze oren bij het ouder worden niet slijten. Nooit hebben we een gehoorapparaat nodig. Onze gezichtsveertjes vernieuwen zich voortdurend. Ons gehoor is dus verreweg ons belangrijkste zintuig in de strijd om het bestaan’. Een mooie afronding, besluit Tielcelijn. Beide deelnemers glimpen van trots over hun geslaagde spreekbeurt.

TEKST: KEES DE KROON

ILLUSTRATIE: KEES DE VOS

Terug naar de natuur

Er wordt veel gediscussieerd, geschreven en nagedacht over natuur. In de nieuwe rubriek **Natuurstemmen** spreekt **Oswin Schneeweisz** met denkers, schrijvers en experts over hoe je naar natuur kunt kijken. In deze eerste aflevering: **Maarten Reesink**, universitair docent dier/mens-studies aan de Universiteit van Amsterdam.

We moeten onszelf weer als onderdeel van de natuur gaan beschouwen'. Dat advies wil Maarten Reesink de moderne mens meegeven. 'We hebben sinds de oude Grieken hier in het Westen geleerd dat wij als mensen uniek zijn. Gaandeweg zijn we onszelf los gaan zien van de aarde en de natuur. En waar dat toe heeft geleid lees je elke dag in de krant: stikstofcrisis,

klimaatverandering. We hebben de aarde uitgeput.'

Stroomversnelling in ons denken
Reesink: 'Wat we van de natuur – of beter gezegd: in de natuur – kunnen leren is dat we voortdurend in relatie staan met alles om ons heen. Wat dat betreft leven we in een bijzonder tijdsgewricht. Een tijdsgewricht waarin het oude denken (waarin de mens dus los stond van de

natuur) aan het veranderen is. Dat proces is sinds de jaren zeventig gaande. Toen werden (destijds nog kleine aantallen) mensen wakker geschud door het rapport van de Club van Rome. Nu is er door alle ecologische problemen een stroomversnelling in ons denken gaande. Steeds meer mensen beseffen dat we ons in de westerse wereld anders moeten gaan verhouden tot de natuur, op een meer compassievolle manier.'

Discussie over de wolf

Zijn we vervreemd van de natuur? 'Dat is mij iets te stellig', zegt de universitair docent. 'We zijn wel meer vervreemd van de natuur dan bijvoorbeeld de mens in de Middeleeuwen. Dat zie je aan de discussie over de wolf. Het probleem is niet dat we geen middelen hebben om onze schapen te beschermen. We hebben veel meer mogelijkheden dan in de Middeleeuwen. We hebben big data waarmee je analyses kunt maken. We hebben een veelheid aan effectieve middelen om ons vee te beschermen.'

Ermee dealen

Reesink: 'Het probleem zit in ons hoofd. We zijn ontwend geraakt aan het idee dat de wolf deel uitmaakt van onze leefomgeving. In vroegere tijden dealden we met zijn aanwezigheid, zo goed en zo kwaad als het ging. We konden er in ons hoofd mee omgaan. De nabijheid van een predator als de wolf was gewoon onderdeel van het bestaan. Dat zijn we

verleerd en daarin schuilt de essentie van de vervreemding.'

Gefascineerd

Maar mensen zijn ook heel gepassioneerd jegens dieren, zowel dieren in het wild als huisdieren. Waar komt die passie eigenlijk vandaan? 'Daar zijn verschillende theorieën over', vertelt de UvA-docent. 'De onlangs overleden Amerikaanse bioloog Edward Wilson stelde dat wij van nature gefascineerd zijn door dieren omdat we onszelf erin herkennen. Er zijn biologen die menen dat het voortkomt uit de evolutie. Voor de jager/verzamelaar was het een levensvoorwaarde om je in te leven in andere dieren: niet alleen om te jagen, maar ook om zelf niet bejaagd te worden.'

Extreem sociale wezens

Maarten Reesink: 'Weer andere wetenschappers stellen dat wij een mensapensoort zijn die er van oorsprong, meer nog dan andere mensapen, een sociale manier van leven en

opvoeden op nahield. Dat verklaart bijvoorbeeld onze passie voor huisdieren: een fenomeen dat je overal ter wereld en door de hele geschiedenis heen ziet. Dat is heel bijzonder, want geen enkel ander dier heeft huisdieren. We zijn gewoon een extreem sociaal levende mensaap. Anders dan bij bijvoorbeeld chimpansees voeden wij niet alleen onze eigen kinderen op, maar ieder menselijk en niet-menselijk dier dat tot onze roedel behoort.'

Ecocentrisch

'Dat is een soort oerkracht, een reden van ons bestaan. En misschien zelfs wel de reden dat we het als mensheid zo succesvol hebben gedaan. En heel misschien vormt het ook wel een deel van de oplossing. We beseffen nu dat dieren en natuur overal in de verdrukking komen. Wellicht ontwikkelen we via de dieren op den duur een meer ecocentrische blik.'

TEKST: OSWIN SCHNEEWEISZ
FOTO'S: CEES URI (WOLF) EN HANS MENOP

Wie wint de zesde editie van De Boom van het Jaar?

Wordt het de Kabouterboom, de Mondriaantaxus, de Huuskesboom of de Maria-linde? De legende van de moord, de herinnering aan de Tachtigjarige Oorlog of de boom die meegroeide met zijn jonge gemeente? Ook dit jaar mag Nederland weer bepalen welke boom de titel De Boom van het Jaar verdient. Tot en met 16 oktober 12.00 uur kan iedereen een stem uitbrengen op zijn of haar favoriete kandidaat via www.deboomvanhetjaar.nl. Een dag later wordt de winnaar bekendgemaakt.

De jury bestond dit jaar uit hoogleraar Frits Mohren (voorzitter), Gerbrand Bakker (auteur), Beatrix Kleuver (interior designer), Paul Makken (Public Affairs ANWB) en namens SBNL Natuurfonds Marlies Kolthof. Uit de inzendingen koos de jury per provincie één kandidaat. Deze twaalf genomineerden voeren in het najaar zes weken lang een verkiezingsstrijd om de nationale titel. De winnaar wordt na de bekendmaking gekroond tot De Boom van het Jaar 2023 en wordt daarmee automatisch ook de Nederlandse inzending voor de Europese verkiezing Tree of the Year 2024 in februari.

In dit artikel een korte samenvatting van alle genomineerden. Vergeet niet te stemmen!

TEKST: MARLIES KOLTHOF
FOTO'S: ROB VISSER PHOTOGRAPHY

Drenthe

De solitaire eik van Hollandscheveld

In 1925 werd hij geplant om schaduw te geven aan de boerderij. Het huis verdween, de zomereik bleef staan en zijn omgeving veranderde in het bedrijventerrein Riegmeer (Hollandscheveld). Toen de solitaire eik gekapt dreigde te worden voor de plaatsing van een nieuw transformatorstation, startten omwonenden een petitie. En met succes! Binnenkort krijgt de eik, inmiddels zo'n 20 meter hoog, een nieuw plekje, ongeveer 250 meter verderop. Hij is het symbool geworden van verbondenheid en betrokkenheid.

Flevoland

De boom die meegroeit

Toen de kern van Zeewolde in 1984 ontstond, werden aan de rand van het dorp een aantal primaire voorzieningen aangebracht, zoals een gemeentehuis, een bank en een schoolgebouw. Eromheen werden bomen geplant, waaronder deze zilveresdoorn. Door de groei van Zeewolde was er al snel behoefte aan een permanente stenen school, dicht bij de woningen. Basisschool 't Wold verhuisde naar de Flevoweg en de zilveresdoorn verhuisde mee. Een boegbeeld voor de ontwikkeling van een jonge gemeente.

Friesland

De legende van de Moordboom

Wat is het ware verhaal achter de legende van de Moordboom bij het Friese Balk? Sinds de vondst van een vermoorde boerendochter in 1841 is de boom met mysterie omgeven. Wie was zij? Waarom werd in eerste instantie de 'swarte skearsliper' verdacht? Wie was Johannes Ages, de man die de moord uiteindelijk opbiechtte in een brief? Maar vooral: wie kerfde vlak na deze gruwelijke misdaad het woord 'Moord' in de stam? ('Boom' is later toegevoegd)

Gelderland

De Kabouterboom

De Kabouterboom in het Kastanjedal van Beek is minstens 450 jaar oud. Hij dankt zijn naam aan de verhalen over kabouters die in de spleten van de holle stam wonen. In de loop der tijden heeft de tamme kastanje veel doorstaan: granaatvuur, blikseminslag, vandalen stichtten brand in zijn holle stam. De boom herstelde zich goed van al deze rampen. Onlangs na een gemeentelijke verkiezing gekroond tot de 'Boom van Berg en Dal'.

Groningen

De populier van Graaf Adolf

Het Graaf Adolfmonument werd opgericht ter nagedachtenis aan de slag bij Heiligerlee in 1568, het officiële begin van de Tachtigjarige Oorlog. Het is vernoemd naar graaf Adolf van Nassau, een jongere broer van Willem van Oranje, die omkwam. Bij de onthulling in 1873 werd ook een zwarte populier geplant, symbool voor dood en treurnis in de Griekse mythologie. Met een omtrek van ruim 6 meter een van de dikste bomen in de provincie Groningen.

Limburg

De Huuskesboom

De Huuskesboom in Libeek dankt zijn naam aan de grenswachtershuisjes die vroeger aan zowel Nederlandse als Belgische zijde stonden. De zomerlinde, zo'n 250 jaar oud, werd destijds geplant op de grens van het Graafschap Delhem en het Land van Valkenburg. Hij voert terug op oudere exemplaren, de 'Libeecker Strauch' en het 'Libekerbömke' die vanaf de 15e eeuw worden vermeld. Ook deed de linde met zijn markante kruis dienst als spijkerboom, om genezing te bieden.

Noord-Brabant

De Marialinde van Oisterwijk

In het hart van Oisterwijk staat de imposante Marialinde. Al in 1388 vermeld, is ze ongeveer 650 jaar oud. Onder de zomerlinde werd vergaderd en recht gesproken. Er werd gedanst en gefeest, de markt werd er gehouden. In de 19e eeuw was de Marialinde bijna dood. Maar tot grote vreugde van Oisterwijk groeide uit het vermolmd een nieuwe loot. De huidige stam bestaat waarschijnlijk uit zogeheten adventiefwortels, die de originele stam van binnenuit hebben vervangen.

Noord-Holland

Vleugelnoot geeft lucht

De Burgemeestersbuurt in Zaandam Zuid, eind jaren '30 aangelegd, is een van de oudste wijken van de stad. De buurt kent helaas weinig groen. Maar deze vleugelnoot staat fier midden op een piepklein pleintje, ingeklemd tussen huizen en

wegen. Het is hem sinds 1960, toen hij werd geplant, gelukt om groot te worden en gezond te blijven. Hij bepaalt het beeld van de Burgemeestersbuurt en brengt lucht en natuur in een dichtbevolkte wijk.

Overijssel

De domineeseik van Heemse

Op het oude kerkhof van Heemse staat een glorieuze zomereik die zijn plek dankt aan dominee Hendrik Wineke, predikant in Heemse van 1806 tot zijn dood in 1836. Wineke was wars van menselijk eerbetoon. Hij wilde daarom geen steen, maar een eik op zijn graf. De boom moest de glorie van de Schepper verkondigen. Deze prachtige eik doet recht aan de wens van de predikant. Het giet-ijzeren hek rond de laatste rustplaats is met de boom vergroeid.

Utrecht

De rode beuk van baroniestad IJsselstein

Deze fraaie beuk is 250 jaar geleden aangeplant door de toenmalige stadsdokter van IJsselstein, Jacobus Egbertus Lycklama a Nijeholt. In 1783 kocht hij de vervallen Decanije: woonhuis van de Kanunniken. Hij bouwde er een dokterswoning met apotheek. Achter het pand plantte hij deze beeldbepalende rode beuk. De huidige eigenaren doen er alles aan om de boom voor de volgende generaties te behouden. Met zijn 24 meter meter torent hij hoog boven de bebouwing uit.

Zeeland

De Mondriaanboom

Deze boom wordt 'De taxus van Mondriaan' genoemd. Piet Mondriaan (1872-1943) was een Nederlandse schilder die begon met figuratief werk en op latere leeftijd steeds abstracter schilderde. In zijn jongere jaren waren bomen een geliefd onderwerp. In 1911 schilderde Mondriaan deze taxus op het landgoed Berkenbosch in Oostkapelle. Mondriaan had hier destijds een zomerverblijf. Hij noemde het schilderij: de grijze boom. Frappant is hoe de taxus met zijn afwijkende vorm nog altijd sterk lijkt op het schilderij van Mondriaan.

Boom van het jaar verkiezing

PROUD
MEMBER
TREE
OF THE
YEAR

Zuid-Holland

Poortwachter van het verleden

Deze majestueuze beuk op de gesloten gemeentelijke begraafplaats markeert de graven van de belangrijkste stichters van Numansdorp. De graven zijn als een ster gericht naar de stam. Het bestuur van het dorp werd sinds 1642 gevormd door de zogeheten ambachtsheren, die het land in de polders van Numansdorp beheerden. Hoe hoger in aanzien hoe dichterbij de boom. De huidige 'hoeder' van deze unieke graven is geplant rond 1960 en nu zo'n 75 jaar oud.

Samen bouwen met de natuur voorop!

Met Van Vliet Duurzaamhout

Meer inspiratie?

Ga naar onze site of scan de qr-code en word gratis abonnee van onze nieuwsbrief.

